

CO JSOU PRVOTNÍ POŽADAVKY NA HOUSLOVÉHO PEDAGOGA?

a) Aby měl rád děti a lidi vůbec. Bez pozitivního vztahu nepřijme skoro žádný jedinec jakýkoli poznatek za svůj.

b) Aby byl sám natolik kvalifikovaným houslistou, že bude schopen „hrát dvakrát“: Jako student a jako hotový houslista. Je nutno postihnout hlavní chyby svěřenců a jejich mírným zveličením dát najevo nežádoucí odklon od správného postupu. Na druhou stranu je nutno si dát pozor, abychom „s vaničkou nevyhlídli i dítě“ a to, co se nám může zdát chybné, nebylo – při malé modifikaci – projevem vlastního tvůrčího ducha žákovy, kterého bychom se měli naučit včas rozpoznávat, respektovat a podporovat (třeba vybidnutím k tvorbě vlastních kadencí k probíraným koncertům).

c) Aby měl pokud možno maximální vzdělání. Existuje několik knih, které by měl každý kantor ovládat málem z paměti. Jsou uvedeny v seznamu doporučené literatury. Některé samozřejmě zestárlý, ale i tak vydávají svědectví o době, v níž byly aktuální. Navíc do Říma nevede jen jedna cesta, ale cest víc – Řím je veliký. Čím více informací, tím rychlejší postup, protože *ars longa, vita brevis* (tj. umění dlouhé, život krátký).

Znalosti teoretické by měly být doplněny znalostmi praktickými, zejména znalostí práce se stupnicemi a znalostí maxima etud, počínaje *Krůčkem*, *Mazasem*, *Kreutzerem* přes *Campagnoliho*, *Rodeho*, *Allarda*, *Danclu* až po *Donta*, *Wieniawského*, *Ziku*, *Ondříčka*, *Ernsta* a *Paganiniho*, to vše pokud možno z paměti. (Není nutno s sebou nosit noty.) Dokáže-li učitel okamžitě vybrat vhodnou etudu pro zvládnutí daného problému a je-li schopen ji zahrát z paměti, nejenže stoupá jeho pedagogická autorita, ale dokazuje tak potřebnost a užitečnost příslušných etud. On sám by ale měl nejprve prozkoumat, co funguje i u něho, protože všechno, co předvádí a požaduje, musí fungovat alespoň v základní míře okamžitě i u žáků!

V opačném případě buď učitel poznatek chybně vysvětlil, a žák jej tudíž nepochopil, nebo se řešení k danému problému nehodí. (Eventuálně může být i sám učitel na scestí.)

CO BY MĚL PEDAGOG NA STŘEDNÍM A VYSOKÉM STUPNI ŠKOLSTVÍ OVLÁDAT?

Je samozřejmé, že rozsáhlá znalost literatury z paměti se týká jak technických disciplín, tak i literatury umělecké. Vysokoškolský – a středoškolský – učitel by měl znát urtext všech šesti Bachových *Sonát a partit* do posledního obloučku a tečky včetně všech odchylek v několika důležitých edicích (*Flesch, Szeryng, Galamian, Wroński*).

Měl by si projít všech 24 *capriccií* Paganiniho tak, aby byl schopen vysvětlit (případně demonstrovat) způsob nácvičku jejich obtíží a motivovat studenty vylíčením užitku, který z nich budou mít. (Konstantin Mostras vytvořil analýzu, díky níž je možné všechny jejich obtíže v té či oné míře vyřešit, tedy zvládnout.)

Také by měl znát převážnou část *Beethovenových sonát*, alespoň několik *Mozartů, Schumanna, Schuberta*, všechny *Brahmse* (včetně urtextu *Henleho*), *Francka, Griega, Debussyho, Ravela*, všechny *Ysaïe, Prokofjevy*, kompletního *Dvořáka, Smetanu* (v edici *Bärenreiter*) a další.

Právě tak by měl být vybaven znalostí drobnějších skladeb koncertantního charakteru (*Chausson, Ravel, Saint-Saëns, Sarasate, Wieniawski, Suk, Paganini, Ernst, Rimskij-Korsakov, Stravinskij* atd.) spolu se schopností určit, které z nich – a kdy – jsou pro zdravý a rychlý vývoj studenta nezbytné, protože se na nich naučí techniku, kterou později použije při interpretaci jak koncertů „školních“ – *Viottiho, Bériota, Spohra, Ernsta, Vieuxtempse, Wieniawského* –, tak „velkých“ – *Berga, Brittena, Čajkovského, Dvořáka, Paganiniho, Suka, Martinů, Sibelia, Prokofjeva, Stravinského, Šostakoviče* a několika českých koncertů 20. století.

Tyto znalosti by měly být samozřejmou výbavou každého pedagoga. Pokud neměl čas na jejich zvládnutí dříve, měl by se jimi zabývat v okamžiku, kdy je studují studenti, a snažit se být alespoň „o jednu lekci napřed“. U středo- a vysokoškolských pedagogů se předpokládá jak značná repertoárová šíře už při nástupu na pedagogické místo, tak schopnost naučit se jakýkoli koncert během 14 dnů.

Všechny tyto skladby by měl pedagog ovládat více méně z paměti – podle frekvence výskytu. Ti lepší učitelé budou ovládat i klavírní party a samozřejmě partitury koncertů s orchestrem – kdo kde hraje a co z toho plyne pro sólistu. Detailní znalost partitury by měla být prvotním požadavkem na studenta od začátku studia jakékoli skladby hrané s orchestrem.

Učitel by měl mít také znalost komorního repertoáru (trií, kvartetů), pokud ne rovnou z vlastní praxe, pak alespoň vždy na nejvyšší úrovni. Existují kultovní nahrávky, o nichž by měl mít pedagog alespoň povědomí. Vlastní výuku komorní hudby by měl přesto zajišťovat pedagog, který má osobní zkušenost a něčeho v komorní hudbě dosáhl. Mimo jiné proto, že rozsah komorní hudby je obrovský, tudíž určitá specializace je nutná.

Pedagog by měl znát a umět studentovi doporučit nějaké – zejména referenční – nahrávky, aby k nim mohl zaujmout vlastní postoj. Na studentovi je, aby si ujasnil, co se mu líbí, pedagog pak může poradit: „To přejmi do svého arzenálu, to už zastaralo, tohle si nemůžeš dovolit, byl by to plagiát. Vymysli si (třeba na základě několika nahrávek) svoje pojetí a buď schopen je obhájit jak argumenty hudebními, tak i estetickými, případně z jiných oborů umění.“ Silné osobnosti obvykle žádné vzory nepotřebují, ale takových je jako šafránu. Není třeba objevovat Ameriku a není hanba se poučit u těch, kteří už to vymysleli – pokud se nejedná o napodobování jednoho interpreta. Stejně nikdo nedokáže zahrát stoprocentně jako jeho vzor – a také by se o to neměl snažit.

Obecně se velmi vyplácí zpětná vazba (*feedback*): „Proč to po tobě chci já i skladatel?“ Studentovy odpovědi na tyto otázky nám poskytují vhled do jeho porozumění problémům, jeho schopnost formulovat a způsob správné (nebo chybné) úvahy, včetně schopnosti budoucí aplikace v podobných případech. Proto se snažme formulovat poučky co nejstručnějším, ale nejvýstižnějším způsobem, aby bylo možno je obecně aplikovat na podobné okolnosti. Samozřejmě s určitou dávkou tolerance k jednotlivým odlišnostem a vždy s dotazem: „Rozumíš, co se po tobě chce?“ na jakékoli věkové úrovni.

Kromě znalostí konečné tiskové podoby nejmodernějších vydání hudebních děl by měl být pedagog schopen jejich strukturální analýzy: harmonie, významu intervalů, sazby, formální struktury, historických souvislostí (!), vývoje interpretační tradice, jejího původu, rytmických a frázových útvarů, eventuálně

jejich vyjádření slovesnou formou (kupř. že ukázkou synkopy je jméno Ja-ná-ček apod.), artikulace, to vše realizované odpovídajícími technickými (nástrojovými) prostředky. Všechny tyto znalosti by měly mít přímý důsledek pro interpretaci.

Pro akordické napětí, často určující dynamiku, není tolik důležité, na kterém stupni se akord nachází, jako spíše jeho podoba: dur-moll kvintakord, zmenšený kvintakord-septakord, zvětšený kvintakord, různé druhy septakordů, kvartsextakord před kadencí atd. Tyto prvky mohou mít jak dynamický, tak intonační důsledek, přispívající k jejich větší sdělnosti a účinnosti.

Povinností pedagoga je navést studenta na cestu zdařilé, tvůrčí a spolehlivé interpretace na nejvyšší možné úrovni pomocí prostředků, které požadovaný výraz tvoří: rychlost smyčce a její změny, smýkácí místo, vibrato a jeho změny, zřetelnost artikulace, způsob a míra deformace zápisu, zacházení s časem a mikročasem (pauzy před klíčovými notami) a další prvky houslového a hudebního řemesla.

CO SE OČEKÁVÁ OD PEDAGOGA (NA VŠECH STUPNÍCH)?

Že bude vždy nejméně „o jednu lekci napřed“ (ve znalosti díla) a nejprve vyzkouší všechno na sobě, aby zjistil, kudy vedou nejkratší cesty, a dokázal to srozumitelně vysvětlit.

Že bude už na nejnižším stupni předvádět dítěti kvalitní hru od samého počátku – u dalších stupňů by to mělo být samozřejmostí. Mějme na zřeteli, že spousta pokroku se odehrává v podvědomí. Je ošidné apelovat pokaždé pouze na (dětský) intelekt (notabene pokud ho není příliš). Výhodnější je nápodoba, a – pokud se povede – zpětný dotaz: „Co jsi udělal/a jinak, že se ti to teď podařilo? Udělej totéž ještě jednou (dvakrát, desetkrát)“, po kterém by měla ihned následovat pochvala: „Vidíš, jaký jsi pašák! To jen tak někdo nedokáže!“ (Modifikováno podle věku.) Drobné pochvaly značně posilují studentovo sebevědomí a současně vymezují milníky správné cesty vpřed.

CO JE CÍLEM PEDAGOGA VE VZTAHU KE STUDENTOVÍ?

Pomoci svým svěřencům odkrýt a naplnit míru, druh a všechny záhyby jejich talentu, ať je jakýkoli (větší či menší, pro pedagogickou činnost nebo hru orchestrální, komorní či sólovou), a to tak, aby je co nejučinněji využili k hudebnímu obohacení duševního života sebe a všech, kdo mají zájem o vyšší kvalitu svých životů.

A co je to talent? Ta věčná otázka by mohla být pro **naše** účely zodpovězena následující definicí: **je to výčet dispozic, které umožňují lidskému jedinci, aby vzdělal své motoricko-psychické a volní schopnosti v příslušném oboru rychleji a s menší námahou než mnozí ostatní, a tudíž jimi dokázal přetlumočit znaky, kterými si kulturní lidstvo sděluje svá poznání (hudebního) světa.**

Jinak řečeno: pochopit význam těchto znaků bez nepřiměřeného úsilí a být schopen je tlumočit posluchačům formou veřejné produkce, kdy on sám zastupuje na pódiu tvůrce – skladatele – a před očima a ušima auditoria vytváří příslušnou skladbu právě teď a tady.

Vědci sice potvrdili poznatek Shinichi Suzukiho, že každé dítě je do 6 let schopno *rozvinout hudební sluch*, je-li vystaveno stejnému množství podnětů jako při vnímání mateřského jazyka, ale současně vysledovali, že některým dětem jde toto rozvíjení rychleji než jiným. Dokonce někdy tak překvapivě rychle, že stojíme v úžasu nad nepochopitelnými hudebními výkony dětí, které jsou jinak ve všedním životě zcela normální a srovnatelné se svými vrstevníky. Zejména v poslední době – také s nástupem Asiatů do světové konkurence – se počet čím dál tím mladších dětí podávajících čím dál tím lepší výkony zvyšuje téměř geometrickou řadou. Je to výsledek jak lepšího přístupu k informacím, díky čemuž se všichni učí od těch nejlepších (pokud tito své úspěšné postupy jakoukoli formou zachytili), tak i nových vědeckých poznatků, jimiž se leckdy křivolaké cestičky houslového vývoje napřimují.